

HOE ZELDZAAM IS COLLETES HEDERAE?

H. Wiering

Na de publicatie van de, uitsluitend op klimop fouragerende, nieuwe soort *Colletes hederae* (Schmidt & Westrich 1993) is er een kleine reeks artikelen verschenen, waarin steeds nieuwe

vindplaatsen van deze soort worden gegeven. In deze publicatie worden deze artikelen samen gevat, waarbij ook een aantal nieuwe vindplaatsen wordt opgenomen.

Het is nog steeds niet zo eenvoudig om de soorten *Colletes hederæ*, *C. halophilus* en *C. succinctus* uit elkaar te houden. Met behulp van een tabel van broeder Virgilius (Lefebvre 1998) komt men een heel eind. Een belangrijk verschil tussen *C. hederæ* en *C. halophilus* tegenover *C. succinctus* is het al dan niet gerimpeld zijn van de galea van de maxillen. Wil je dit kunnen zien, dan moet de bij voor hij dood ging wel eerst zijn tong hebben uitgestoken. Zo niet, dan moet na het opweken van het dier de tong alsnog uitgerepareerd worden, hetgeen gemakkelijker geschreven dan gedaan is! Wat ik zelf dan doe is eerst de kop van het dier afhalen, de kop met een nagel en met de tong naar boven op een ondergrond drukken (natuurlijk onder de microscoop), de kaken open sperren en daarna met het wel bekende genitaalhaakje de tong naar boven trekken. Dan worden de galea zichtbaar.

Het beoordelen van de bestippeling van het tweede tergiet is evenmin eenvoudig, tenzij men beschikt over goed vergelijkingsmateriaal. Helaas vertoont Virgilius' tabel hier een foutje: het vrouwtje van *C. halophilus* is op het tweede tergiet grover bestippeld dan dat van *C. hederæ* en *C. succinctus* heeft een zelfde bestippeling als *C. hederæ*. Bij de mannetjes is de bestippeling van het tweede tergiet nogal variabel. Dit is ook het geval met de lengte-verhouding van het vierde en vijfde antennelid. Een exacte meting van deze lengtes en een statistische verwerking ervan is erg nodig.

Mijn ontmoeting met *Colletes hederæ* was heel onverwacht en zeker niet gepland. In september van dit jaar maakte ik met mijn vrouw een reisje naar Zuid-Frankrijk. Eerst gingen wij naar het departement Drôme, waar wij in Charmes-sur-l'Herbasse, ongeveer 12 kilometer noordelijk van Roman-sur-Isère, een kleine, heel plezierige camping wisten. De eerste verzameltocht ging naar een lange, loodrechte wand van zachte kalksteen bij Bathernay, die bij vorige bezoeken veel bijen en wespen opleverde. Die dag waren er niet zo veel aculeaten, die bovendien door de flinke wind nogal moeilijk te vangen waren. Op een zeker moment zag ik een holte in de wand, die door ervoor staande struiken goed verborgen was. Na enige twijfel - ik ben een lui mens - heb ik mij door de struiken gewerkt tot vlak bij de kalkwand. Het leek wel of ik in een bijenkorf terecht kwam: één en al gezoem! Één slag met het net en ik had 15 mannetjes te pakken van een *Colletes*-soort, die ik al gauw *Colletes hederæ* meende te moeten noemen (vlak erbij bloeide klimop). De wand zat daar vol met nestgaatjes, waar vrouwtjes van *Colletes* in en uit gingen. Er moesten hier wel honderden exemplaren van onze *Colletes* nestelen. De vondst werd nog mooier gemaakt door twee soorten *Epeolus*, die ik in aantal ving en die ik ook de nestgaatjes in en uit zag gaan. De ene soort heeft het uiterlijk van een grote *E. cruciger*, de andere leek op de zwarte, wit gevlekte *Triepeolus tristis*, maar bleek bij het determineren toch een echte *Epeolus* te zijn. Welke namen aan deze soorten *Epeolus* gegeven moeten worden weet ik nog niet.

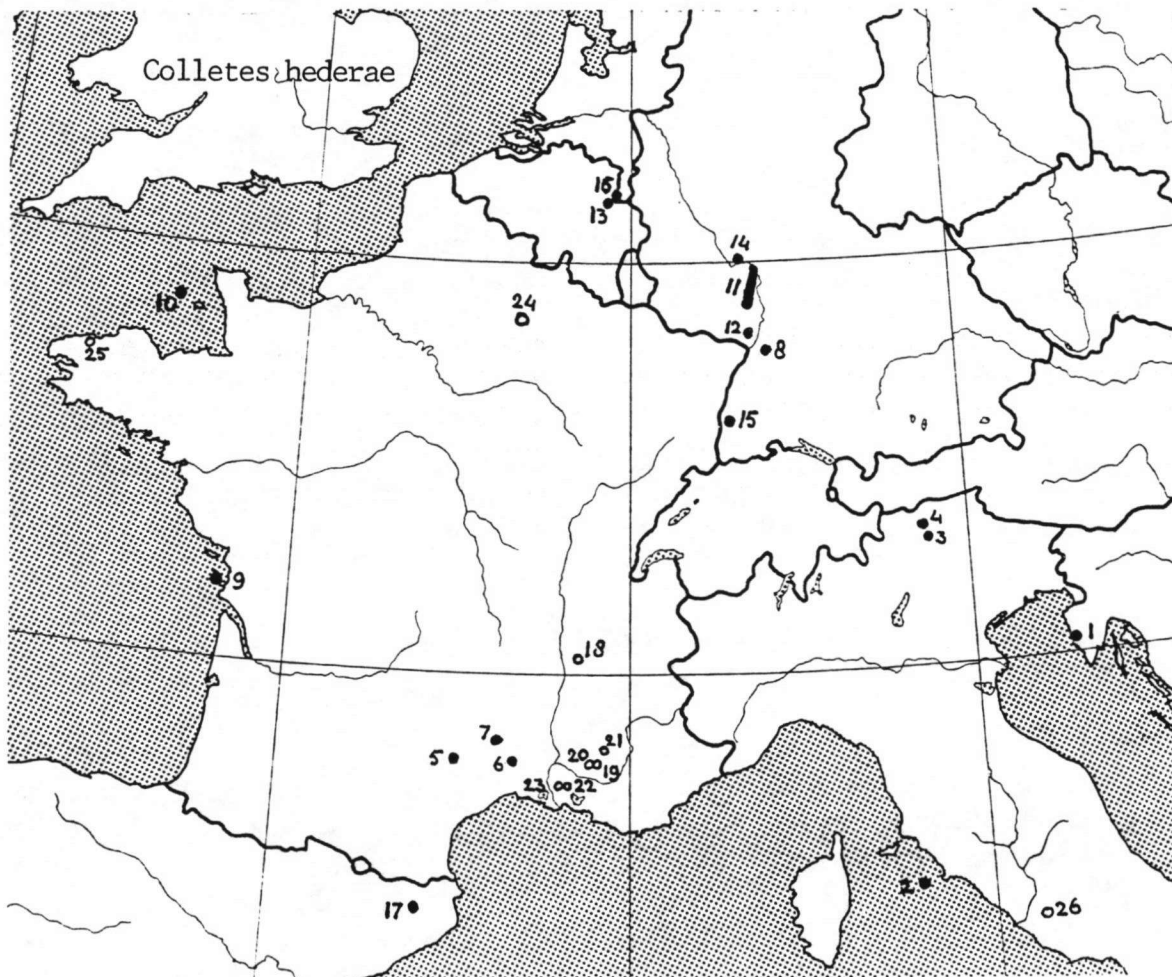
Door deze waarneming gemotiveerd hebben we op veel andere plaatsen in de buurt van Bathernay naar *Colletes hederæ* gezocht. We vonden een tweede nestplaats precies tegenover de 'mairie' van Bathernay, onder een over de kalkwand hangende klimop. Hier waren ook de beide soorten *Epeolus* present. Bij Ratières vonden we enkele exemplaren van *C. hederæ* op bloeiende klimop.

Slecht weer maakte dat we verder trokken naar Luberon, waar we in Apt een camping vonden. We verzamelden *C. hederæ* op klimop in Buoux, Lacoste en Rustrel. Nestplaatsen vonden we hier niet. De klimop groeide in Buoux over een hekje bij de ingang van het Fort de Buoux, een ruïne van een Middeleeuwse vesting en bij Lacoste over oude muurtjes van het kasteel. Bij Rustrel vloog *C. hederæ* op een veel minder zonnige plaats in het bos, waar de klimop in bomen klom. Helaas was het weer niet constant, veel regen maakte dat we weer verder trokken naar het plaatsje Maussane-les-Alpilles, vlak bij Les Baux. Ook hier weer klimop en ook weer *C. hederæ*. We verzamelden ze bij Paradou, Fontvieille en Maussane. Nesten en *Epeolus* konden we niet vinden. *C. hederæ* vloog hier samen met *Colletes dimidiatus* Brullé sensu Warncke 1978.

Het is duidelijk, dat we ons na deze veelvuldige ontmoetingen met *C. hederæ* afvragen hoe zeldzaam deze soort is. Uit de publicatie van Schmid-Egger et al. (1995) blijkt, dat hij in het oostelijke deel van Rheinland-Pfalz niet zeldzaam is. Ik denk dat *C. hederæ* ten minste in de Zuid-oost hoek van Frankrijk algemeen voorkomt, maar alleen op plaatsen waar klimop goed groeit. Bijna steeds als wij bloeiende klimop vonden, was daar ook *Colletes hederæ*. Het eventueel voorkomen van deze bij tussen Rheinland-Pfalz en Zuid-oost Frankrijk zou eens nagegaan moeten worden.

Na de vakantie thuis gekomen heb ik in mijn eigen collectie en in die van het Zoölogisch Museum in Amsterdam gezocht naar *Colletes hederæ*. Ik vond de volgende plaatsen: in Noord-Frankrijk Pargny, in Bretagne Pempoul (bij St. Pol) en in Italië Albano (bij Rome). In Amsterdam bevindt zich ook materiaal van Tunis en Sardinië, dat mogelijk tot deze soort behoort. Dit moet nog verder uitgezocht worden.

Een goed beeld van de, tot nu toe bekende, verspreiding van *Colletes hederæ* krijgt men door de in de literatuur vermelde en de nieuwe vindplaatsen te verwerken in een verspreidingskaartje. Hierin zijn de vindplaatsen uit de literatuur aangegeven met een stip, de nieuwe vindplaatsen met een open rondje. Voor het maken van dit kaartje is gebruik gemaakt van de volgende gegevens (de nummers voor de naam van het land verwijzen naar vindplaatsen op het kaartje).

Vindplaatsen van *Colletes hederæ*

Schmidt & Westrich, 1993

1. Kroatië - Istrië: Rovinj
2. Italië - Grosseto: Isola del Gilio
3. Italië - Bolzano: Merano
4. Italië - Bolzano: Bolzano
5. Frankrijk - Hérault: Le Caylar
6. Frankrijk - Gard: St. Chaptes

- Schmid-Egger et al, 1995
- Petit, 1996
- Tischendorf, 1997
- Westrich & Dathe, 1997
- Lefebber, 1998
- Rathjen, 1998
- Nieuwe vindplaatsen
7. Frankrijk - Gard: St. Jean-du-Gard
  8. Duitsland - Baden-Württemberg: Durlach (bij Karlsruhe)
  9. Frankrijk - Charante Maritime: Ile-d'Oléron
  10. Engeland - Chanal Islands: Guernsey
  11. Duitsland - Rheinland-Pfalz: Nackenheim, Oppenheim, Alsheim, Flörsheim, Dirmstein, Bockenheim, Monsheim
  12. Duitsland - Rheinland-Pfalz: Jockgrim
  13. België - Liège: Bassenge
  14. Duitsland - Hessen: Oestrich-Winkel
  15. Duitsland - Baden-Württemberg: Burkheim (Kaiserstuhl)
  16. Nederland - Limburg: Maastricht
  17. Spanje - Girona: Les Preses (2 vindpl.)
  18. Frankrijk - Drôme: Bathernay (2 vindpl.), Ratières
  19. Frankrijk - Vaucluse: Buoux (Le Fort)
  20. Frankrijk - Vaucluse: Lacoste
  21. Frankrijk - Vaucluse: Rustrel
  22. Frankrijk - Bouches-du-Rhône: Paradou, Maussane-les-Alpilles
  23. Frankrijk - Bouches-du-Rhône: Fontvieille
  24. Frankrijk - Marne: Pargny (6-IX-1953, M. Caruel)
  25. Frankrijk - Finistère: Rempoul (bij St. Pol)
  26. Italië - Lazio: Albano (bij Rome)

Literatuur:

- Lefebber, B.A. (V.), 1998. Weer aculeatennieuws uit Zuid-Limburg (Hymenoptera: Apidae). - Entomologische Berichten, Amsterdam 58: 238-240.
- Petit, J., 1996. Sur *Colletes hederæ* Schmidt et Westrich 1993, abeille solitaire nouvelle pour la faune Belge. (Hymenoptera Apoidea). - Lambillionea 1996: 55-58.
- Rathjen, H. 1998. *Colletes hederæ* Schmidt & Westrich - eine neue Solitärbieneart für Spanien. - Bembix 11: 32-33.
- Schmid-Egger, C. et al., 1995. Die Wildbienen und Wespen in Rheinland-Pfalz (Hymenoptera, Aculeata) Verbreitung, Ökologie, und Gefährdungssituation. - Fauna Flora Rheinland-Pfalz, Beih. 16, 296 pp.
- Schmid-Egger, C., 1997. Massenaufreten von *Colletes hederæ* n.sp., eine bisher unerkannte auf Efeu (*Hedera*) spezialisierte Bieneart (Hymenoptera: Apoidea). - Entomol.Z. 103: 89-112.
- Tischendorf, S., 1997. Ergänzungen zur Stechimmenfauna von Hessen. - Bembix 8: 16-17.
- Westrich, P. & H.H. Dathe, 1997. Die Bienearten Deutschlands (Hymenoptera, Apidae). Ein aktualisiertes Verzeichnis mit kritischen Anmerkungen. - Mitteilungen Entomol.Ver. Stuttgart 32: 3-34.